

La Svizra ed ils dretgs umans

La lavur dal politolog Jon A. Fanzun edida a Turitg

DA GUIU SOBIELA-CAANITZ

■ «Gist al dretg mument dat ins access, per in public pli vast, a la lavur relevanta da Jon A. Fanzun davart l'entschatta da la politica svizra areguard ils dretgs umans. D'ina vart descriva'l la lunga via davent da l'isolaziun vers in'avertura progressiva. Ma da l'autra vart fa'l chapir pertge che la Svizra ha tardivà da ratifitgar, per exempel, las convenziuns davart dretgs umans.

La lavur mussa la profunda influenza dal maletg che la Svizra tgira da sasezza. Quest maletg sa funda sin l'idea d'ina suveranità e d'ina neutralità absolutas anoravers, ma frunta adina puspè encunter la necessitad da rinforzar l'atgna vardavladad aifer la cuminanza internaziunala, cun far attent a sia tradiziun umanitara. La lavur da Fanzun palesa finalmain la persistenza da la tensiun tranter la raschun da stadi e l'engaschi umanitar, schebain che l'art. 54 da la nova constituziun federala professa ina politica exteriura che s'orienteschia tenor valurs (...). Fanzun giavischa che la Svizra tegnia meglier en onur il maletg ch'ella tgira da sasezza, il maletg d'in pajais che s'engaschia per l'umanità, saja quai en guerra u en pasch.» Uschia Walter Kälin, professor da dretg internaziunal e public a l'Universitad da Berna e commember da la cumissiun da l'ONU per dretgs umans. Cun lezzas lingias concluda'l ses prolog da la segunda ediziun, publicgata a Tu-

Il politolog Jon Albert Fanzun ha scrit ina dissertaziun che vala sco ovra da standard. MAD

ritg*, da la dissertaziun elavurada dal politolog rumantsch Jon Albert Fanzun per l'Universitad da S. Gagl e che ha survegnì la nota 6, sco er il «Premi Rudolf Mäder 2005» da lezza scola auta per la meglra lavur da docter a la Facultad da giurisprudenza e politologia. La

publicaziun è vegnida sustegnida dal Fond naziunal svizzer per la perscrutaziun scientifica, sco era da la Fundaziun Paul Grüninger.

In element da noss mintgadi giuridic La Quotidiana dals 26 da schaner 2005

ha recensà manidlamain la dissertaziun da Fanzun, edida 2004 en Baviera. La valur excepziunala da sia ovra ha stimulà da la publicar er en Svizra, sco instrument da lavur accessibel per la perscrutaziun politologica en noss pajais ed utrò. L'autur ha pia «repasà in zichel» (p. XI) lezza emprima ediziun svizra. Questa è enritgida d'in register da nums che surlevgia las retschertgas e menziuna t. a. personalitads relevantas per la politica svizra en la segunda mesadad dal tschientaner passà: Pierre Aubert, Georges-André Chevallaz, Pierre Graber, Max Petitpierre, Willy Spühler euv. En la «NZZ» dals 7 da schaner 2006 laudava l'istoricher Georg Kreis (Basilea) la lavur da Fanzun sco «ordvart infurmativa». Kreis resumescha sco suonda la situaziun da partenza analisada da l'autur: «Ils martgads da l'Africa dal sid e da Russia interessavan dapli che la defaisa dals dretgs umans; questa avess donnegià la Svizra (...). Sper la defaisa essenziala dals interess economics e da l'indipendenza lev'ins agir cun retenienscha pervi da las atgnas mancanzas en chaussa, cunzunt l'absenza da dretg da votar per las dunnas, ils artitgels d'excepziun areguard la confessiun e la collocaziun en in'istituziun. L'emprim stuev'ins far urden en l'atgna chassa; quai lev'ins dentant far sulet, precautamain e cunzunt senza surveglianza internaziunala. Ins resguardava sco spezialmain inacceptabel che schizunt glied dals pajais en svilup fetschia con-

trollas per l'ONU». Ma ils onns èn passads. Co ch'i stat oz cun il plaz dals dretgs umans en la politica svizra, declera Kreis uschia: «La protecziun internaziunala dals dretgs umans è vegnida in element bunamain evident dal mintgadi giuridic svizzer». «Bunamain»? Quai punctuescha Dick Marty, cusseglier dals stadis e rapportader da la cumissiun giuridica dal cussegl da l'Europa, en sias decleraziuns al magazin «L'Hebdo» (Losanna) dals 12 da schaner 2006 (p. 19): «Vul la Svizra che l'affirmaziun dals dretgs umans vegnia ina pitga da nossa politica? Lura duai'la dir ferm ch'ins na possa acceptar las metodos da la CIA e che la Svizra veglia senz'auter cumbatter il terrorissem, ma sin basas cumpatiblas cun ils dretgs umans; quests èn fundaments da nossa cultura (...). Ils Stadis unids han inventà la noziun d'«inimi cumbattent» per metter en praschun senza process la glied suspectada. Uschia na stoni respectar, ni ils dretgs umans, ni las convenziuns da Genevra. Quest return a la barbaria po mo rinforzar la resolutadad dals terrorists.» Il curaschus politic liberal tessinais vegn a chattar blers Svizzers che manegian sco el – per exempel il nov secretari politic da la pld. Ses num: Jon Albert Fanzun.

* Jon A. Fanzun, *Die Grenzen der Solidarität. Schweizerische Menschenrechtspolitik im Kalten Krieg. Cün in prolog da Walter Kälin. Turitg (Verlag Neue Zürcher Zeitung, ISBN 3-03823-178-9) 2005.*